

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	5	7
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	6
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 4th Semester

(2042)

EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND ICT—IV

(In all Mediums)

Paper—I : C17-EDT-IV

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 60

Note :—Attempt **ONE** question from each of the Unit—I to IV.

Unit—V is compulsory.

UNIT—I

1. Discuss in detail the nature and scope of educational technology in India. 6,6
2. What are the recent trends in educational technology ? How are these trends contributing in educational field ? 6,6

UNIT—II

3. Explain different levels of teaching. 4,4,4
4. Discuss Flanders Interaction Analysis as an observational tool in the classroom. 6,6

UNIT—III

5. What is Programmed Instruction ? Describe the theoretical rationale of programmed instruction. 6,6
6. Describe the concept and characteristics of electronic media. 6,6

UNIT—IV

7. What is communication process ? Discuss the barriers occurred during communication. 6,6
8. "Computer Assisted Instruction (CAI) is an interactive instructional technique." Comment upon the statement. 12

UNIT—V

9. Write short notes on the following :

- (a) What is CEC ?
- (b) Basic teaching model.
- (c) Role of media in distance education.
- (d) m-learning.

4×3=12

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— यूनिट I से IV में से एक-एक प्रश्न करें। यूनिट-V अनिवार्य है।

यूनिट-I

1. भारत में शैक्षिक प्रौद्योगिकी के स्वरूप और कार्यक्षेत्र की विस्तार से चर्चा करें। 6,6
2. शैक्षिक प्रौद्योगिकी में हाल ही के रुझान क्या हैं ? शैक्षिक क्षेत्र में ये प्रवृत्तियां किस प्रकार योगदान दे रही हैं ? 6,6

यूनिट-II

3. शिक्षण के विभिन्न स्तरों की व्याख्या करें। 4,4,4
4. एक निरीक्षण साधन के रूप में फ्लेंडर अंतःक्रिया विश्लेषण पर कक्षा में चर्चा करें। 6,6

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਨਿਰ್ದੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ? ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਨਿਰ್ದੇਸ਼ ਦੇ ਸੈਫ਼ਾਤਿਕ ਔਚਿਤਯ ਕਾ ਵਰਨਨ ਕਰੋ।
6,6
6. ਇਲੈਕਟ੍ਰੌਨਿਕ ਮੀਡਿਯਾ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਔਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਔ ਕਾ ਵਰਨਨ ਕਰੋ।
6,6

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਹੈ ? ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਆਨੇਵਾਲੀ ਬਾਧਾਔ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
6,6
8. "ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਸਿਸਟੇਡ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ (CAI) ਏਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਸ਼ਿਕਸ਼ਣ-ਸੰਬੰਧੀ ਤਕਨੀਕ ਹੈ।" ਕਥਨ ਪਰ ਟਿਪ੍ਪਣੀ ਕੀਜ਼ਿਏ।
12

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪਰ ਲਘੁ ਨੋਟ ਲਿਖਿਏ :
(ਕ) CEC ਕੀ ਹੈ ?
(ਖ) ਬੁਨਿਯਾਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਮੌਡਲ।
(ਗ) ਦੂਰਸਥ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਮੇਂ ਮੀਡਿਯਾ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ।
(ਘ) ਏਸ-ਲਰਨਿੰਗ।

4×3=12

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਕਾਰਜਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
6,6
2. ਵਿਦਿਅਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਕੀ ਹਨ ? ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ?
6,6

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 4,4,4
4. ਇੱਕ ਨਿਰੀਖਣ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਫਲੇਂਡਰ ਅੰਤਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 6,6

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਡ ਹਦਾਇਤ ਕੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤਰਕ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 6,6
6. ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 6,6

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੀ ਹੈ ? ਸੰਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 6,6
8. “ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਸਿਸਟਡ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ (CAI) ਇੱਕ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨਲ ਤਕਨੀਕ ਹੈ।” ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰੋ। 12

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (ੳ) CEC ਕੀ ਹੈ ?
- (ਅ) ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਆਪਨ ਮਾਡਲ।
- (ੲ) ਦੂਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
- (ਸ) m-ਲਰਨਿੰਗ।

4×3=12

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	5	8
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	6
---	---	---	---

**M.Ed. (Gen) 4th Semester
(2042)**

**EDUCATION FOR DIFFERENTLY ABLED-IV
(In all Mediums)**

Paper—V, VI & VII-E05-INE-IV

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 60

Note :— Attempt all questions selecting **one** from each unit, as well as Question No. **IX** which is compulsory.

UNIT-I

- I. Define and discuss the key steps and models of implementation of Inclusive Education in detail. 12
- II. Explain and elaborate the various measures of National Policy for Persons with Disabilities 2006. 12

UNIT-II

- III. Define sensory and neurodevelopmental disabilities and discuss educational provision for them. 12
- IV. What are the characteristics of cerebral palsy and learning disabilities ? Explain with suitable example. 12

UNIT-III

- V. Define curricular adaptation and discuss the major steps of curricular development required for the child with special needs. 12
- VI. Define assistive technology and discuss its role in the development of academic function of the child with diverse needs. 12

UNIT-IV

- VII. What are the guidelines of alternate curriculum adaptation for Mathematics and Social Studies to teach the child with diverse needs in inclusive classroom? 12
- VIII. Define and discuss the skills and competencies a teacher requires to teach diverse groups of learners in inclusive classroom. 12

(Compulsory Question)

IX. Answer the following questions :

- (a) Define special education.
- (b) What do you understand by slow learner and linguistic minorities?
- (c) What do you mean by human sources for children with special needs?
- (d) Define multigrade teaching. 12

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करते हुए सभी प्रश्नों को हल करें, साथ ही प्रश्न न. IX अनिवार्य है।

यूनिट-I

- I. समावेशी शिक्षा के कार्यान्वयन के प्रमुख चरणों और मॉडलों को परिभाषित करें और विस्तार से चर्चा करें। 12
- II. विकलांग व्यक्तियों के लिए राष्ट्रीय नीति 2006 के विभिन्न उपायों की व्याख्या और विस्तृत करें। 12

यूनिट-II

- III. संवेदी और तंत्रिका विकास संबंधी अक्षमताओं को परिभाषित करें और उनके लिए शैक्षिक प्रावधान पर चर्चा करें। 12
- IV. मस्तिष्क पक्षाघात और सीखने की अक्षमता की विशेषताएं क्या हैं ? उपयुक्त उदाहरण देकर स्पष्ट कीजिए। 12

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋਂ ਔਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਵਾਲੇ ਬਚ੍ਥੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਵਸ਼ਯਕ ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਚਰ੍ਯੋਂ ਕੀ ਚਰ੍ਯਾ ਕਰੋਂ। 12
- VI. ਸਹਾਯਕ ਤਕਨੀਕ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋਂ ਔਰ ਵਿਵਿਧ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾਓਂ ਵਾਲੇ ਬਚ੍ਥੇ ਕੇ ਸ਼ੈਕਸ਼ਣਿਕ ਕਾਰ੍ਯ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਮੇਂ ਇਸਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪਰ ਚਰ੍ਯਾ ਕਰੋਂ। 12

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਕਸ਼ਾ ਮੇਂ ਵਿਵਿਧ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾਓਂ ਵਾਲੇ ਬਚ੍ਥੇ ਕੋ ਪਛਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਗਣਿਤ ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਧ੍ਯਯਨ ਕੇ ਲਿਏ ਵੈਕਲਿਪਕ ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰ੍ਦੇਸ਼ ਕ੍ਯਾ ਹੈਂ ? 12
- VIII. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਕਸ਼ਾ ਮੇਂ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾਰ੍ਥਿਯੋਂ ਕੇ ਵਿਵਿਧ ਸਮੂਹੋਂ ਕੋ ਪਛਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕ ਸ਼ਿਕਸ਼ਕ ਕੇ ਲਿਏ ਆਵਸ਼ਯਕ ਕੌਸ਼ਲ ਔਰ ਦਕਸ਼ਤਾਓਂ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋਂ ਔਰ ਊਨ ਪਰ ਚਰ੍ਯਾ ਕਰੋਂ। 12

(ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

- IX. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਕੇ ਊਤ੍ਤਰ ਦੀਜ਼ਿਏ :
(ਕ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋਂ।
(ਖ) ਭਾਸ਼ਾਗਤ ਅਲਪਸੰਖ੍ਯਕੋਂ ਔਰ ਕਮ ਭੁਢਿ ਵਾਲੇ ਛਾਤ੍ਰੋਂ ਸੇ ਆਪ ਕ੍ਯਾ ਸਮਜ਼ਤੇ ਹੈਂ ?
(ਗ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਵਾਲੇ ਬਚ੍ਥੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਮਾਨਵ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਆਪ ਕ੍ਯਾ ਸਮਜ਼ਤੇ ਹੈਂ ?
(ਘ) ਭਹੁਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਜ਼ਿਏ। 12

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ IX ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

- I. ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਦਮਾਂ ਅਤੇ ਮਾਡਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 12
- II. ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ 2006 ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ। 12

ਯੂਨਿਟ-II

- III. ਸੰਵੇਦੀ ਅਤੇ ਤੰਤੂ-ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਸਮਰਥਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 12
- IV. ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਖਘਾਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ ? ਢੁੱਕਵੀਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਓ। 12

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 12
- VI. ਸਹਾਇਕ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਕਾਰਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 12

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਸੰਮਿਲਤ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਵਿਕਲਪਿਕ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਨੁਕੂਲਨ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ ? 12
- VIII. ਸੰਮਿਲਤ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 12

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

- IX. ਹੇਠ ਦਿੱਤਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :
- (ੳ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (ਅ) ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (ੲ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (ਸ) ਬਹੁਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। 12

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	5	9
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	6
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 4th Semester

(2042)

CURRICULUM STUDIES—IV (In all Mediums)

Paper : V, VI & VII-E06-CRS-IV

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Attempt **FIVE** questions in all, selecting at least **ONE** question from each Unit and Question No. **IX** in Unit-V which is compulsory.

UNIT—I

- I. What do you mean by the terms 'Curriculum' and 'Curriculum development' ? Discuss the epistemological and psychological foundations of Curriculum development. 5+9
- II. What are the different factors that affect curriculum change ? Discuss in detail. 14

UNIT—II

- III. What do you know about the scope of curriculum development ? Discuss various principles of curriculum development in detail. 4+10
- IV. Discuss Taba's Model of Curriculum Development. 14

UNIT—III

- V. Define Curriculum Design. Describe the eclectic model of curriculum design in detail. 14
- VI. Discuss the subject centered and activity centered curriculum designs. 14

UNIT—IV

- VII. Describe grass-root model of curriculum engineering in detail. 14
- VIII. Critically evaluate the present Senior Secondary School Curriculum of Humanities prescribed by CBSE, New Delhi. 14

UNIT—V

IX. Write short notes on the following :

- Psychological foundations of curriculum development.
- Nature of Curriculum Development.
- Need of Curriculum Design.
- Curriculum issues in Social Sciences.

14

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से पांच प्रश्न करें, प्रत्येक यूनिट में से कम से कम एक प्रश्न का चयन करें। यूनिट-V में प्रश्न नं. IX अनिवार्य है।

यूनिट—I

- 'पाठ्यचर्या' और 'पाठ्यचर्या विकास' शब्दों में से आपका क्या तात्पर्य है ? पाठ्यचर्या विकास के ज्ञानमीमांसा और मनोवैज्ञानिक आधारों की चर्चा कीजिए। 5+9
- पाठ्यचर्या परिवर्तन को प्रभावित करने वाले विभिन्न कारक कौनसे हैं ? विस्तार से चर्चा करें। 14

यूनिट—II

- पाठ्यचर्या विकास के कार्यक्षेत्र के बारे में आप क्या जानते हैं ? पाठ्यचर्या विकास के विभिन्न सिद्धांतों की विस्तार से चर्चा कीजिए। 4+10
- टाबा के पाठ्यचर्या विकास के मॉडल की चर्चा कीजिए। 14

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਡਿਜਾਇਨ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਡਿਜਾਇਨ ਕੇ ਉਦਾਰ ਮਾਡਲ ਕਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸੇ ਵਰਨਨ ਕਰੋ। 14
- VI. ਵਿਸ਼ਯ ਕੇਂਦਰਿਤ ਔਰ ਗਤਿਵਿਧਿ ਕੇਂਦਰਿਤ ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਡਿਜਾਇਨਾਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕੇ ਜਮੀਨੀ ਮਾਡਲ ਕਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸੇ ਵਰਨਨ ਕਰੋ। 14
- VIII. ਸੀ. ਭੀ. ਏਸ. ਈ. ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਤਮਾਨ ਵਰਿਸ਼ਟ ਮਾਧ੍ਯਮਿਕ ਵਿਦੁਆਲਯ ਮਾਨਵਿਕੀ ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਕਾ ਸਮਾਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੂਲ੍ਯਾਂਕਨ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

- IX. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪਰ ਸੰਖਿਪਤ ਨੋਟ ਲਿਖਿਏ :
- (ਕ) ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਮਨੋਵੈਜ਼ਾਨਿਕ ਨੀਵ।
- (ਖ) ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਵਿਕਾਸ ਕਾ ਸਵਰੂਪ।
- (ਗ) ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਡਿਜਾਇਨ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ।
- (ਘ) ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਜ਼ਾਨ ਮੇਂ ਪਾਠ੍ਯਚਰ੍ਯਾ ਕੇ ਸੁਢੇ। 14

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. IX ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

- I. 'ਪਾਠਕ੍ਰਮ' ਅਤੇ 'ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 5+9
- II. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕ ਕੀ ਹਨ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-II

- III. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4+10
- IV. ਟਾਬਾ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਉਦਾਰ ਮਾਡਲ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
- VI. ਵਿਸ਼ੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਜਮੀਨੀ ਮਾਡਲ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
- VIII. CBSE, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

- IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (ੳ) ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਬੁਨਿਆਦ
- (ਅ) ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਰੂਪ
- (ੲ) ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਲੋੜ
- (ਸ) ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਮੁੱਦੇ। 14

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	6	1
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	6
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 4th Semester

(2042)

LIFELONG LEARNING—IV (In all Mediums)

Paper : V, VI & VII-E09-LLL-IV

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Attempt FIVE questions in all, including Question No. IX which is compulsory and selecting ONE question each from Unit-I to Unit-IV. All questions carry equal marks.

UNIT—I

- I. Discuss the concept of Continuing Education and its empowerment of all sections of society. 14
- II. Discuss the need and importance of Life-Long Education in the contemporary world. 14

UNIT—II

- III. Discuss the Centre Level Organizations for Administration and Management of Continuing Education Programmes. 14
- IV. Describe the role of Universities in the field outreach programmes. Illustrate with examples. 14

UNIT—III

- V. Discuss the principles of adult learning and curriculum development for adults. 14
- VI. Describe the teaching methods for adult learners. Illustrate with examples. 14

UNIT—IV

- VII. Describe Continuing Education Programmes for Community Development with special reference to vocational education and awareness. 14
- VIII. Discuss the different research areas in Life-Long Learning. Illustrate with examples. 14

UNIT—V

- IX. Short answer type questions :
- Difference between Life-Long Education and Adult Education.
 - What are the new initiatives in Continuing Education ?
 - What is the meaning of Andragogy ?
 - What are Community Colleges ?
- 3.5×4=14

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से पांच प्रश्न करें साथ ही प्रश्न नं. IX अनिवार्य है।
यूनिट I से यूनिट IV में से एक प्रश्न का चयन करें। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

यूनिट—I

- सतत शिक्षा की अवधारणा और इसके समाज के सभी वर्गों के सशक्तिकरण की चर्चा करें। 14
- समकालीन विश्व में आजीवन शिक्षा की आवश्यकता एवं महत्व की चर्चा कीजिए। 14

यूनिट—II

- सतत शिक्षा कार्यक्रमों के प्रशासन और प्रबंधन के लिए केंद्र स्तर के संगठनों पर चर्चा करें। 14
- क्षेत्रीय सीमा से बाहर के कार्यक्रमों में विश्वविद्यालयों की भूमिका का वर्णन करें। उदाहरण सहित समझाइए। 14

यूनिट—III

- वयस्कों के लिए प्रौढ़ शिक्षा और पाठ्यचर्या विकास के सिद्धांतों की चर्चा कीजिए। 14
- वयस्क शिक्षार्थियों के लिए शिक्षण विधियों का वर्णन करें। उदाहरण सहित समझाइए। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਵ્યਵਸਾਯਿਕ शिक्षਾ ਔਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਮੇਂ ਸਾਮੁਦਾਯਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਲਿਏ ਸਤਤ शिक्षਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮੋਂ ਕਾ ਵਰਨਨ ਕਰੋਂ। 14
- VIII. ਆਜੀਵਨ ਅਧਿਗਮ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅਨੁਸੰਘਾਨ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। ਤਦਾਹਰਣ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

- IX. ਲਘੁ ਉਤਤਰੀਯ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :
- (i) ਆਜੀਵਨ शिक्षਾ ਔਰ ਪ੍ਰੀਫ਼ शिक्षਾ ਕੇ ਭੀਚ ਅੰਤਰ।
- (ii) ਸਤਤ शिक्षਾ ਮੇਂ ਨਵੀਂ ਪਹਲ ਕਯਾ ਹੈ ?
- (iii) ਏਂਡ੍ਰਾਗੌਂਜੀ ਕਾ ਕਯਾ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (iv) ਸਾਮੁਦਾਯਿਕ ਕੌਲੇਜ ਕਯਾ ਹੈ ? 3.5×4=14

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. IX ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
ਯੂਨਿਟ-I ਤੋਂ ਯੂਨਿਟ-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ-I

- I. ਨਿਰੰਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14
- II. ਸਮਕਾਲੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਭਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-II

- III. ਨਿਰੰਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14
- IV. ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਬਾਲਗਾਂ ਲਈ ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14
- VI. ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

VII. ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਸਮੁਦਾਈ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14

VIII. ਉਮਰ ਭਰ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੋਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

IX. ਲਘੁ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(i) ਉਮਰ ਭਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।

(ii) ਨਿਰੰਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ?

(iii) Andragogy ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?

(iv) ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕਾਲਜ ਕੀ ਹਨ ? 3.5×4=14